

03751111

มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม

Man and Environment

ภาคต้น ปีการศึกษา 2566

ชุดที่ 4 วันที่ 24-27 ก.ค. 66

พฤติกรรมของมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม

- มนุษย์ไม่สามารถดำรงอยู่ได้ถ้าปราศจากสิ่งแวดล้อม แต่สิ่งแวดล้อมสามารถดำรงอยู่ได้โดยไม่จำเป็นต้องมีมนุษย์อยู่
- มนุษย์เป็นเพียงองค์ประกอบหนึ่งเท่านั้นในระบบนิเวศ
- องค์การทางสังคมของมนุษย์ จำเป็นต้องอาศัย ปฏิสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบธรรมชาติกับองค์การทางสังคมมนุษย์ มนุษย์จึงจะมีคุณภาพชีวิตที่ดี
- สังคมมนุษย์มีอิทธิพลต่อโครงสร้างและการทำหน้าที่ของระบบนิเวศที่มนุษย์เป็นองค์ประกอบ

วิวัฒนาการของมนุษย์ ทำให้มนุษย์เปลี่ยนแปลง 3 ประการสำคัญ

- วิวัฒนาการด้านกายวิภาคให้ตัวตั้งตรง ส่งผลต่อความสามารถรับสัญญาณการเปลี่ยนแปลงในสิ่งแวดล้อม การต่อสู้และปรับตัวเพื่ออยู่รอด
- **สมองใหญ่ขึ้น** จาก 800 มิลลิลิตร เป็น 1,500 มิลลิลิตร โดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงส่วนอื่น ส่งผลต่อการประดิษฐ์เครื่องมือ จินตนาการ นามธรรม ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
- พฤติกรรม**การเลี้ยงดูลูก**ที่เกิดขึ้นใหม่เป็นระยะเวลายาวนาน ก่อให้เกิดการถ่ายทอดข้อมูลความรู้และประสบการณ์

อิทธิพลของสิ่งแวดล้อมต่อการพัฒนาสังคมมนุษย์

- การปรับตัวทางสังคมวัฒนธรรม เป็นรากฐานของความเป็นไปในสังคมมนุษย์
- มีทฤษฎีพัฒนาการทางวัฒนธรรมที่กล่าวถึงความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอยู่ 2 ทฤษฎีคือ
  1. ทฤษฎีการตัดสินใจโดยสิ่งแวดล้อม
  2. ทฤษฎีโอกาสที่จะเป็นโดยสิ่งแวดล้อม

1. ทฤษฎีการตัดสินใจโดยสิ่งแวดล้อม (Environmental determinism)

รูปแบบวัฒนธรรมของมนุษย์จะถูกสร้างและปรับเปลี่ยนโดยปัจจัยทางสิ่งแวดล้อมที่สำคัญ เช่น ที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ สภาพพื้นที่โดยทั่วไป ดินฟ้าอากาศและทรัพยากรธรรมชาติ

Environmental Determinism

- Similar environments produce similar cultures.
- **Example:** People who live near coasts focus on fishing and navigating waterways.

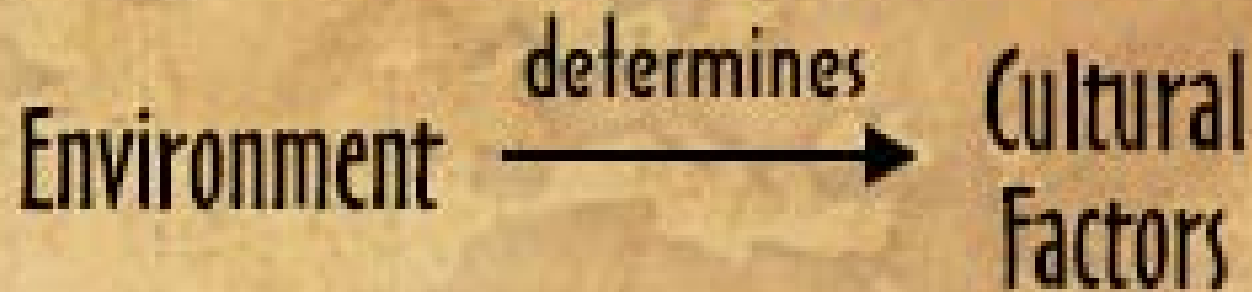

2. ทฤษฎีโอกาสที่จะเป็นโดยสิ่งแวดล้อม (Environmental possibilism)

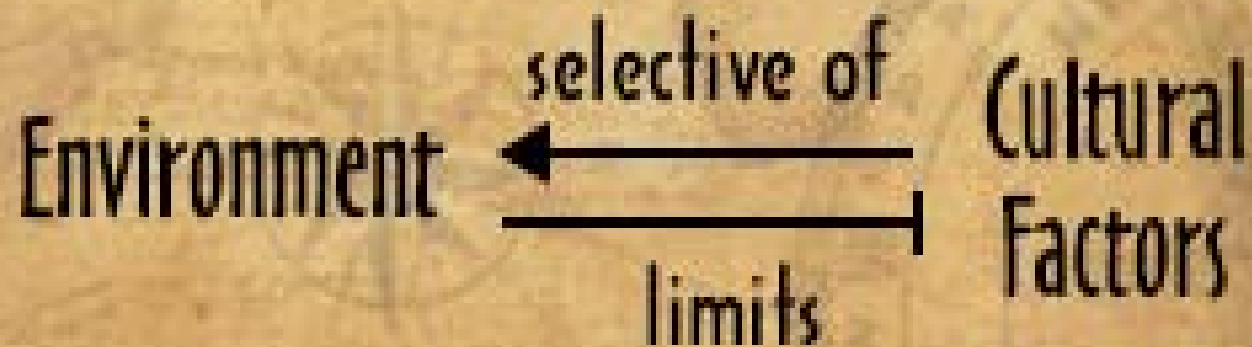
สิ่งแวดล้อมจะทำหน้าที่เสมือนตะแกรง กั้นกรอง
สิ่งที่เป็นตัวต้นตอของการพัฒนาทางวัฒนธรรมที่
จะเข้ามาสู่บริเวณนั้น และสิ่งแวดล้อมจะเป็น
กรอบกำหนดการพัฒนาทางวัฒนธรรม

ปัจจุบันเชื่อกันว่า ทฤษฎีนี้มีอิทธิพลต่อพัฒนาการ
ทางวัฒนธรรมมากกว่าทฤษฎีแรก

Environmental Determinism

Environmental Possibilism

กรณีศึกษา:ระบบกสิกรรมในเขตร้อน

- พืชเมล็ด เช่น ข้าว ให้โปรตีนสูง ต้องการสารอาหารจากดินมาก
- พืชหัว เช่น เผือก มัน ให้คาร์โบไฮเดรตสูง ต้องการสารอาหารจากดินน้อยกว่า

ดังนั้น ปลูกพืชเมล็ด ดินเสื่อมเร็ว ต้องย้ายที่บ่อยกว่าปลูกพืชหัว

คนปลูกพืชหัว ต้องการอาหารโปรตีนจากแหล่งน้ำ

วีดิทัศน์ 7

สารคดี วัฒนธรรมย่น้ำลาย
ทะเลสาบอินเล พม่า

youtu.be/7UrQJ5UjFcw

33 นาที

ประชากร

แนวความคิดและทฤษฎีประชากร

- ประชากร หมายถึง จำนวนคนทั้งหมด ในพื้นที่
แห่งหนึ่ง ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง
- ประชากรศาสตร์ (demography) เป็นการศึกษา
ถึงขนาด การกระจายและองค์ประกอบของ
ประชากร
- การเปลี่ยนแปลงประชากร มีผลกระทบต่อ
บุคลิกภาพ โครงสร้างสังคมและวัฒนธรรม

แหล่งข้อมูลของประชากร

- ได้มาจากการสำมะโน (census) ทำทุก 10 ปี โดยกระทรวงมหาดไทย

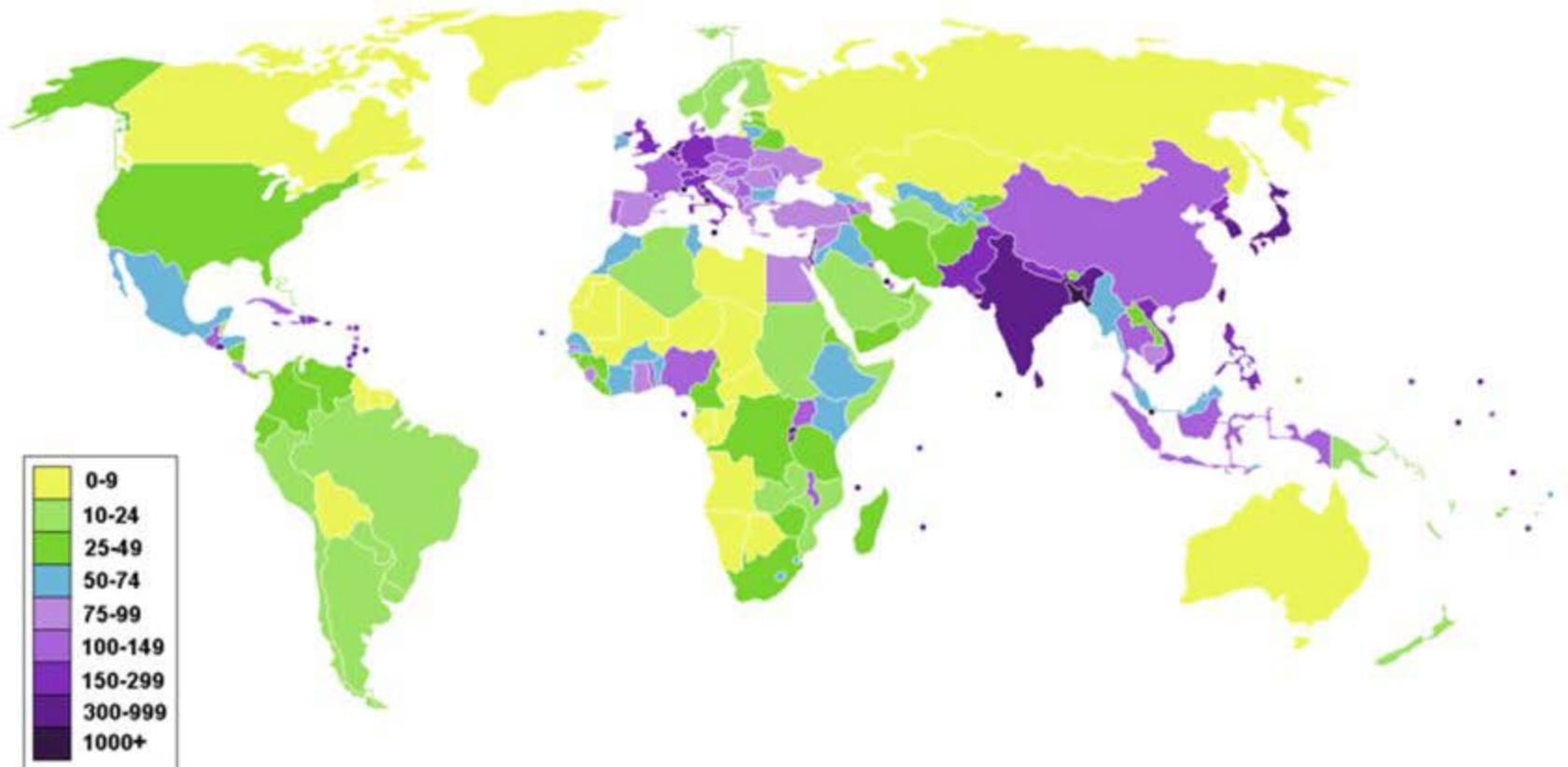
องค์ประกอบของประชากร

- หมายถึง ลักษณะทางสังคมและชีวภาพของประชากร เช่น เพศ อายุ เชื้อชาติ ที่อยู่อาศัย สถานภาพสมรส ขนาดครัวเรือน อาชีพและรายได้

องค์ประกอบของการเปลี่ยนแปลงประชากร

- ภาวะเจริญพันธุ์ (fertility) สตรีช่วง 15-49 ปี
- อัตราเกิด อัตราตาย อายุขัย
- การย้ายถิ่น (migration)

Population & Migration

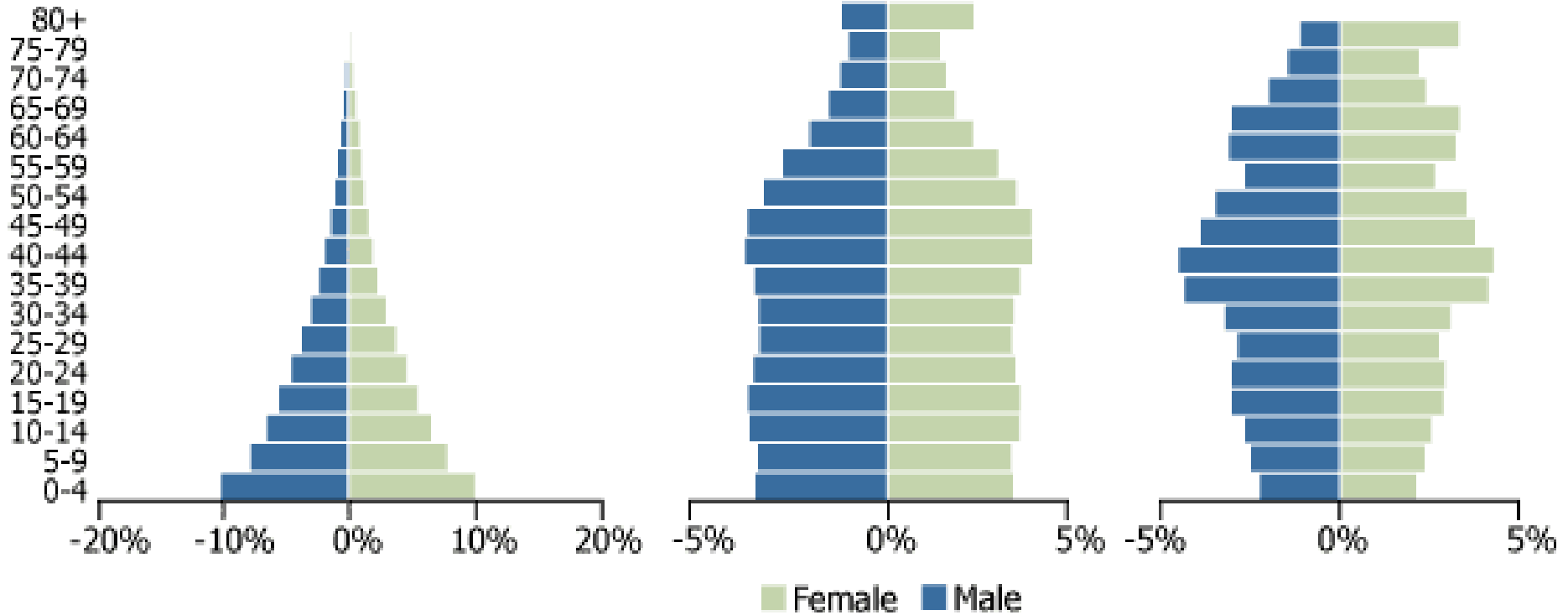
Population density per square kilometer

Pattern of population change

Rapid Growth
Democratic Republic of Congo

Slow Growth
United States

Negative Growth
Germany

สาเหตุของการย้ายถิ่น

- ปัจจัยผลัก (push factors)

ด้านเศรษฐกิจ เช่น การว่างงาน ค่าครองชีพ

ด้านสังคมวิทยา เช่น คุณภาพชีวิต ปัญหา

อาชญากรรม ความหนาแน่นของประชากร

ด้านคุณภาพของบริการสังคม เช่น การศึกษา

- ปัจจัยดึง (pull factors) เช่น มีที่อยู่อาศัยที่ดีขึ้น

ความสะดวกในด้านการศึกษาหาความรู้ สภาพ

ภูมิอากาศดี

การเพิ่มและลดของประชากร (population growth)

คำนวณได้จาก $(B-D) + (I-O)$

$B-D$ = การเพิ่มของประชากรตามธรรมชาติ
= จำนวนคนเกิด-จำนวนคนตาย

$I-O$ = การย้ายถิ่นสุทธิ = คนย้ายเข้า-คนย้ายออก

ประวัติศาสตร์และทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงประชากร
6,000 ปีก่อนคริสตกาล ประชากรโลกมี <50 ล้าน
ปี 1750 มี 1 พันล้านคน
ปี 1930 มี 2 พันล้านคน
ปี 1974 มี 4 พันล้านคน
ปี 1987 มี 5 พันล้านคน
ปี 2017 ประมาณ 7.4 พันล้าน
คาดว่าปี 2025 มีประมาณ 8 พันล้าน ?

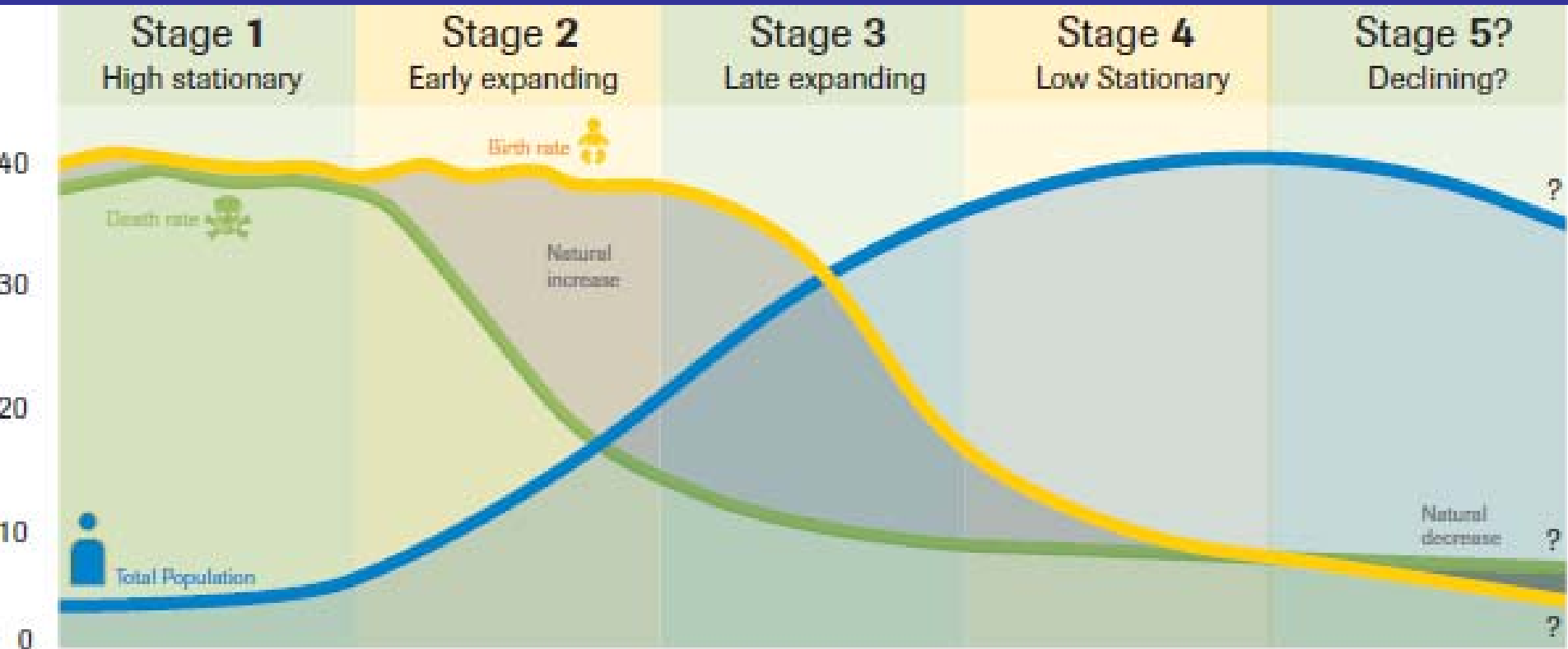
ประวัติศาสตร์และทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง ประชากร

Thomas Malthus (1766-1834) กล่าวว่า
ผลผลิตทางการเกษตรเพิ่มแบบเลขคณิต (1 2 3
4 5)

ประชากรเพิ่มแบบเรขาคณิต (1 2 4 8 16 32)
สาเหตุเกิดจาก "ไม่ใช้เทคโนโลยีช่วยเพิ่ม
ผลผลิตทางการเกษตร และไม่คุมกำเนิด"

ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงประชากร สัมพันธ์กับเทคโนโลยี มี 3 ชั้น

1. สังคมเกษตรก่อนยุคอุตสาหกรรม ประชากรเพิ่มขึ้น เพราะอัตราการเกิดสูง ต้องการแรงงานภาคเกษตรกรรม อัตราการตายก็สูง มาตรฐานการดำรงชีพต่ำ การแพทย์ไม่ก้าวหน้า
2. เริ่มสังคมอุตสาหกรรม อัตราการเกิดสูง ผลิตอาหารได้ดี ควบคุมโรคได้ดี เกิดแนวคิดของ Malthus
3. สังคมอุตสาหกรรมเต็มที่ อัตราการเกิดต่ำ คุมกำเนิดแพร่หลาย สตรีออกทำงานนอกบ้าน มีบุตรน้อย อัตราการตายต่ำ การแพทย์ก้าวหน้า

วีดิทัศน์ 8

Spirit of Asia : การอพยพครั้งสุดท้าย youtu.be/2IbxwZWwcYk 26 นาที

การเคลื่อนย้ายอพยพทำให้เกิดการไหลบ่าทาง วัฒนธรรมจากถิ่นหนึ่งสู่อีกถิ่นหนึ่ง นั่นทำให้มนุษย์เรียนรู้ที่จะปรับตัวจาก สิ่งที่มีอยู่ให้เข้ากับสิ่ง ที่มาใหม่

ราชสถาน ตั้งอยู่บนเส้นทางการศึกษาและการค้าโบราณ ที่มีรอยเท้าของผู้คนมากมายเดินทางมาแสวงหา ครอบครอง และอยู่อาศัยทำกิน กลุ่มชนเผ่าต่างๆมีส่วนในการสร้างเรื่องราวในประวัติศาสตร์ร่วมกัน และผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่าเท่านั้นที่จะเป็นผู้กุมชะตากรรมของเมือง

ประชากรที่เพิ่มมากขึ้นต่างเข้ามาจับจองพื้นที่ แย่งชิงทรัพยากร และทำลายแหล่งธรรมชาติ จนในที่สุด ทำให้เรามีทางเลือกน้อยลง นี้อาจเป็นการอพยพครั้งสุดท้ายของทุกชีวิตที่ไม่สามารถเลือกจะอยู่หรือไปได้เหมือนก่อน เพราะผืนทะเลทรายแห่งนี้ คือ บ้านหลังสุดท้ายที่ต้องรักษาไว้

